

ROBUUSTE VALLEISYSTEMEN

voor versterking biodiversiteit en klimaatbuffering

Natuurpunt Oost-Brabant heeft op het symposium van 18 februari 2017 deze thematiek op de agenda gezet. Sindsdien hebben we samen met de afdelingen voor 2018-2019 een campagne gelanceerd. We werken een visie voor de valleien uit, ontwikkelen een tentoonstelling, plannen een hele reeks thematische focusactiviteiten voor het grote publiek en voorzien een vorming voor onze vrijwillige medewerkers. De tentoonstelling met de folders en het actieprogramma stellen we voor op ons jaarlijks NPOB-symposium van zaterdag 24 februari 2018. Net als vorig jaar zullen een paar spraakmakers dit thema en de aanpak van de achteruitgang van de biodiversiteit behandelen.

Wat goed is voor de natuur, is goed voor de klimaatbuffering

In het algemeen zorgt meer natuur onder de vorm van plantengroei en meer ruimte voor natuur in het algemeen voor meer absorptie in het plantensysteem, meer infiltratie van water in de bodem, en dus een afremmen van de waterafvoer en de opname van het neerslagwater in de watercyclus. Dit in tegenstelling tot de directe en snelle afvoer in het stedelijk en gebetonneerd gebied, en in de intensief bewerkte landbouwgronden met sterke drainage en omvorming van sloten en beken tot afvoerkanalen. Dank zij de verdamping heeft plantengroei een regulerend effect op het lokaal klimaat. Tijdens periodes van grote warmte zorgt het voor verkoeling. Een gebied dat niet genoeg kan verdampen zal dus kwetsbaarder zijn voor de effecten van een hittegolf. Stedelijke gebieden en grootschalige landbouwgebieden warmer sneller en sterker op dan gebieden met bossen en moerassen of natte graslanden. Deze hitte-eilanden en de hittestress leiden tot gewasschade maar ook tot negatieve effecten op de volksgezondheid en het welbevinden van de mensen in stedelijk gebied. De dringende boodschap luidt dus: zet op alle niveaus, van de buurt, de gemeente, de provincie tot het Vlaams gewest, in op vergroening en meer natuurelementen. Van bossen en moerassen is ook genoegzaam geweten dat ze koolstof vastleggen en dus bescherming bieden tegen de klimaatverandering.

Grote winsten voor biodiversiteit en klimaatbuffering te behalen in de valleien

De meeste winsten in het milderen en opvangen van de klimaatveranderingen liggen in natuurherstel en natuurontwikkeling in onze valleien en deze te beschouwen, niet als een patchwork van bestemmingen, maar als een samenhangend geheel. Robuuste valleien dus, waar ruimte gegeven wordt aan de rivier en de rivier over heel het complex periodiek buiten de oevers kan treden. Ruimte geven aan de rivier is synoniem van ruimte

geven aan natuur en biodiversiteitsherstel, en betekent in dit geval het herstellen van de natuurlijke waterhuishouding.

Dat houdt in dat de rivieren terug mogen meanderen en opnieuw overstromen in de natuurlijke overstromingsgebieden. Niet op één geïsoleerd perceel maar valleibreed, zoals vroeger gebeurde voor ze werden ingedijkt, rechtgetrokken of 'genormaliseerd'. Geef dus ruimte aan de rivier met het wegnemen van de indijking, door hermeandering en 'Renaturierung' en beperk de waterberging niet tot kunstmatige opvangbekkens die natuurvernietigend zijn. Bevorder de retentie, infiltratie en opname in het watersysteem door het ongedaan maken van kunstmatige drainering en diepe ontwatering en door een actief onthardingsbeleid ook buiten de vallei. Herstel de natte en vochtige graslanden en kwelzones in de boven- en middenloop van de vallei, herstel ook de benedenstroomse moerassen en rivierhabitats. Klimaatbuffering en natuurontwikkeling gaan hier hand in hand. Dat vraagt om een gedurfde aanpak van natuurontwikkeling in de valleien, een aanpak die steeds dringender wordt nu ook de klimaatverandering zich doorzet.

Deze aanpak gaat uit van de vallei als een samenhangend systeem en zorgt ervoor dat hele riviersystemen terug werken. Dat onze valleien opnieuw in staat zijn om water te bergen en de afvoer van water te vertragen tijdens periodes van extreme neerslag. Daardoor krijg je een afvlakking van de piekdebieten, en dus van het overstromingsrisico. De valleien met natte graslanden, moerassen en moerasbossen hebben een natuurlijke sponsfunctie en leveren in uitgesteld relais benedenstrooms water in periodes van droogte. Ze leveren ook een bijdrage aan de zuivering van grond- en oppervlaktewater (en dus aan drinkwater). Natuurherstel op systeemniveau en niet enkel op perceelniveau in de valleien verhoogt de biodiversiteit spectaculair: vele soorten krijgen terug overlevingskansen of weten zich opnieuw te vestigen. En tenslotte: natuurrijke valleicomplexen verhogen de aantrekkelijkheid van het landschap en vormen een troef voor de zachte recreatie. Een hele reeks ecosysteemdiensten die worden geleverd. Niets dan winst dus.

Foto Marc Op de Weert

Middenloop Velpevallei/Paddepoel: doorstroommoeras. Foto Pieter-Jan Alles

Geen patchwork van versnipperde percelen en strijdige functies in de vallei. Een totaalaanpak is absoluut nodig

De valleien kunnen hun ecosysteemdiensten maar leveren als de vallei als een geheel wordt beschouwd en niet als een patchwork van versnipperde percelen met tegenstrijdige functies. Wanneer akkers of bebouwing een complex van valleigraslanden doorsnijden, zal er direct weerstand ontstaan voor valleibrede periodieke waterberging. Je kan niet op één perceel de waterhuishouding herstellen en op het aangrenzend perceel diepe ontwateringsgrachten maken of behouden. Het herstel van het watersysteem in de valleien om de piekdebieten met overstromingen in het bebouwd gebied te vermijden, is maar mogelijk als je de vallei benadert als een samenhangend systeem.

Het pleidooi voor meer waterberging mag er niet toe leiden dat enkel de huidige natuurgebieden in de valleien moeten dienen als goedkope opvangbekkens. Door de concentratie van deze 'gedoogde' overstromingsgebieden in de valleien en een gebrek aan een anti-erosiebeleid stromen vandaag bij hevige regenval - zoals we die gekend hebben in de zomer 2016 - tonnen door pesticiden en meststoffen vervuilde modder van de akkers in de reservaten. Daarbovenop komt nog het vuile rioolwater van overstorten. Een ramp voor de natuur! Zo'n aanpak om de overstroming enkel te gedogen in de natuurgebieden leidt tot het tegenovergestelde van wat nodig is om de waterhuishouding en de biodiversiteit te herstellen. Wat daarentegen vereist is, is een totaalaanpak: meer ruimte voor de rivier en waterberging en natuur over de hele vallei en de hele gradiënt en niet hier en daar gestapeld/geconcentreerd in een compartimentje waar een

Bij zware wolkbreuken zijn de verharde (ruilverkavelings)wegen en fietspaden kolkende beken die water van het plateau te snel afvoeren naar de vallei en de dorpskommen. Alleen ontharding in het landschap en verlaging van de afstroomsnelheid zowel door maatregelen in het landbouwgebied als binnen het bebouwd gebied kunnen een oplossing voor de toekomst bieden. Tijd voor een brongerichte aanpak, die verder gaat dan loutere vrijwilligheid. Zoutleeuw, 23 juli 2016.

Foto Nicole Smeyers

reservaat gelegen is. Een structurele oplossing houdt in: geen of minder verharding onder welke vorm dan ook (bebouwing, infrastructuur...) en in de valleien geen intensieve landbouw met ontwatering. Er is trouwens nog zeer veel werk aan de winkel om te komen tot een ernstig anti-erosiebeleid en het ongedaan maken van de overstorten met ongezuiverd rioolwater. Pas daarna kunnen de valleien voluit hun rol spelen in de mildering van de piekdebieten, in het opvangen van de biodiversiteitscrisis én van de effecten van de klimaatverandering.

Biedt het Sigmoplan hier soelaas?

Voor een groot deel van het overstromingsgevoelig deel van Vlaanderen is door de Vlaamse overheid een zeer ambitieus programma uitgewerkt, nl. het Sigmoplan. Hierdoor moet het risico op overstromingen in Antwerpen en de bebouwde omgeving rond de Schelde en haar zijrivieren verkleinen. Behalve waterbeheer neemt het Sigmoplan natuurontwikkeling in zijn programma mee en wil de typische riviernatuur in ere herstellen. Deze opdracht is des te dringender nu de klimaatverandering zich doorzet met verhoogde piekdebieten. Ambitieuw. En alleszins een aanpak die veel structureler en integraler is dan al wat tot nu toe rond waterbeheer plaatsvond in Vlaanderen. In volgend artikel bekijkt onze vereniging of het Sigmoplan voor de Demervallei deze beloften kan waarmaken.

Door onaangepaste ploegrichting en verdwijnen van bermen stroomt bij zware wolkbreuken tonnen door meststoffen en pesticiden vervuilde modder van de akkers naar beneden. Foto Luc Vervoort

